

Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome

Meistaru iela 10-502, Rīga, LV-1050, tālr. 27343432, e-pasts seplp@seplp.lv, www.seplp.lv

Rīgā, 27.12.2023.

Nr. 29/6-3

Atzinums par 2023. gada 29. novembra iesniegumu vērtēt LR4 23. novembra raidījumu “Открытый разговор” un raidījuma fragmenta izgriezumu sociālo mediju platformām

2023. gada 29. novembrī Latvijas sabiedrisko mediju ombuds Anda Rožukalne (turpmāk tekstā arī – ombuds) saņēma [...] (turpmāk – Iesniedzējs) iesniegumu (turpmāk – Iesniegums), kurā lūgts izvērtēt VSIA “Latvijas Radio” (turpmāk – Latvijas Radio) “Latvijas Radio 4” (turpmāk – LR4) kanālā 2023. gada 23. novembrī programmā izskanējušo raidījumu “Открытый разговор” (<https://lr4.lsm.lv/lv/raksts/otkritiy-razgovor/sozdanie-edinogo-obschestva-cto-etomu-sposobstvue-a-cto-mesha.a184466/>) un publicēšanai sociālo mediju platformās izveidoto raidījuma fragmenta izgriezumu (<https://www.youtube.com/shorts/HKx4ViJdwgY>).

Iesniedzējs uzskata, ka raidījumā pausta nepatiesa un maldinoša informācija, kas klausītājus noskaņo pret Latvijas valsti.

Lai izvērtētu Iesniegumā minēto, ombuds iepazinās ar Iesniedzēja norādīto LR4 raidījumu, sociālo mediju platformā YouTube izvietoto raidījuma video ierakstu un sociālo mediju vajadzībām izveidotajiem īsajiem raidījuma video fragmentiem, konsultējās ar vairākiem vēsturniekiem, kā arī uzdeva jautājumus Latvijas Radio galvenajai redaktorei, LR4 vadībai un raidījuma veidotājam.

Izvērtējot Iesniegumu, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Anda Rožukalne

konstatē:

[1] 2023. gada 29. novembrī saņemtajā Iesniedzēja Iesniegumā ir pievērsta uzmanība LR4 2023. gada 23. novembra programmā izskanējušajam raidījumam “Открытый разговор” (Atklāta saruna – *tulk. no kr. val.*).

Skaidrojot savus iebildumus, Iesniedzējs Iesniegumā raksta, ka “politiķe E. Aldermane Latvijas

Radio 4 brutāli sabiedriskajā medijā melo! Pilsoņu kongress NEKAD NAV APSOLIJIIS ne krieviem, ne okupantiem, ne imigrantiem pilsonību! Pilsoņu kongress stingri uzstāja uz pretējo : pilsonība Tikai brīvvalsts pilsoņiem un viņu pēctečiem” (šeit un turpmāk saglabāta Iesniedzēja oriģinālais rakstības stils – *ombuda piez.*). Iesniedzēja ieskatā E. Aldermane un arī LR4 tādējādi publiski maldina klausītājus un tos noskaņo pret Latvijas valsti. “Pat pielaidīgās TF pirmais premjers nesen intervijā I. Godmanis publiski noliedza, ka valsts kādreiz būtu solījusi automātiski pilsonību tiem, kuri bija uz barikādēm,” raksta iesniedzējs un lūdzu izvērtēt medija atbildību par šī viltus naratīva akceptēšanu ēterā. “Tā ir viltus ziņa un publikas tracināšana,” uzskata iesniedzējs.

[2] Lai izvērtētu Iesniegumu, ombuds 2023. gada 4. decembrī nosūtīja vēstuli Nr. 51/6-2 ar jautājumiem Latvijas Radio galvenajai redaktorei Anitai Braunai, LR4 galvenajai redaktorei Annai Strojai LR4 raidījuma “Открытый разговор” žurnālistei Olgai Kņazevai.

Izvērtējot konstatēto, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Anda Rožukalne

secina:

[3] Ombuds ir saņēmis Iesniedzēja Iesniegumu, kurā tiek pārmesta nepatiesas un maldinošas informācijas izplatīšana 2023. gada 23. novembrī LR4 raidījumā “Открытый разговор” un šo nepatiesību akcentēšana un izcelšana sociālo mediju vajadzībām veidotajos īsās formas video fragmentos.

[4] 2023. gada 23. novembra LR4 raidījums “Открытый разговор” ir veltīts tēmai par vienotas sabiedrības veidošanos un to, kas šos procesus veicina un kas – kavē. Raidījuma vadītāja Olga Kņazeva uz sarunu ir aicinājusi bijušo Naturalizācijas pārvaldes vadītāju Eiženiju Aldermani. No raidījuma 09:11 līdz 12:03 minūtei ir klausāma (YouTube platformā arī vērojama) situācija, kuru savā Iesniegumā apraksta Iesniedzējs un kam vietnē YouTube izveidots šāds virsraksts “Э. Aldермане: "Государство обмануло тех русскоязычных, которые голосовали за независимость Латвии" (E. Aldermane: Valsts ir apmānījusi tos krievvalodīgos, kas balsoja par Latvijas neatkarību – *tulk. no kr. val.*):

O. Kņazeva: Es zinu, ka daudzi cilvēki bija apvainojušies. Viņi uzskatīja, ka viņiem tāpat jādod pilsonība, un atceraties, bija tādas apliecības, Pilsoņu savienības (kongresa), kuras deva tiem, kas stāvēja uz barikādēm, parakstījās par Latvijas neatkarību. Un tur bija rakstīts - ja jūs esat šis cilvēks, mēs jums iedosim pilsonību. Pēc tam droši vien pie jums nāca ar šīm apliecībām.

E. Aldermane: Ziniet, man tas ir ļoti sāpīgs jautājums. Jūs pat nevarat iedomāties, cik cilvēku pie manis nāca.

O. Kņazeva: Tiešām?

E. Aldermane: Viņi lieliski zināja, kur es strādāju, zināja, ka Izglītības ministrijā izveidoju LTF grupu un vadīju to. Andris Piebalgs bija mans vietnieks. Tad bija otrādi, viņš ministrs, es vietniece. Cilvēki nāca un lika tā (noliek roku uz galda un rāda – *ombuda piez.*) uz mana galda šo apliecību. Ziniet, skatās man acīs un saka: “Ko jūs man šodien varat teikt, Aldermanes kundze?”

O. Kņazeva: Un ko jūs atbildējāt?

E. Aldermane: Ko es varēju atbildēt? Ko es varēju atbildēt? Es teicu, ka nevaru atbildēt uz šo jautājumu. Es teicu, ja tas kaut kādā mērā būtu atkarīgs no manis, tad jūs šodien saņemtu pilsonību. Tā tas bija. Jo solīja - ja jūs iesiet uz barikādēm, lūk, tas pilsoņu kongress, jūs noteikti būsiet pilsoņi. Tas ir viens no brīžiem, kad valsts apmānīja cilvēkus, tādu ir ļoti daudz.

O. Kņazeva: Mums raidījumā bija Īvāna kungs, kuram arī prasīju šo jautājumu. Viņš teica: nu saprotiet, mēs citādi nevarējām. Ja mēs visiem nepilsoņiem, 670 tūkstošiem nepilsoņu iedotu, nav zināms, kur tagad Latvija būtu – kāda iekārta, vai iestātos mēs Eiropas Savienībā? Visi šie jautājumi bija. Jūs arī to tā redzat?

E. Aldermane: Nu, melo Īvāna kungs, melo. No šiem 670 tūkstošiem ar tādām apliecībām varbūt bija 50 tūkstoši, varbūt 55, diez vai bija daudz vairāk, kuri aizgāja uz pilsoņu kongresu un reģistrējās. Tas pirmais. Otrais – pats Īvans pret to protestēja un uz laiku pat aizgāja no politikas. Viņš arī protestēja pret to, ka tiem, kam bija šīs apliecības, nedeva pilsonību.

[5] Latvijas Radio 2023. gada 11. decembrī sniegtajā atbildē Nr. 214/B2-6.6N, LR galvenā redaktore Anita Brauna norāda, ka “iesniedzējs, kurš vērsās pie Jums, acīmredzot, nav iedziļinājies raidījumā un piedēvē tam izteikumus, kas tur nav izskanējuši”. Arī viņa atbildē iekļauj šī raidījuma fragmenta atšifrējumu, pēc kura uzsver: “Raidījumā ir runa par Pilsoņu kongresa sāktu LR pilsoņu un viņu pēcnācēju reģistrāciju. Saskaņā ar publiski pieejamu informāciju, “pilsonību apstiprinošu dokumentu uzrādīšana netika pieprasīta – LR pilsoņa apliecība tika izsniegta uz mutiska pieprasījuma un apliecinājuma pamata” (https://lv.wikipedia.org/wiki/Latvijas_Republikas_Pilso%C5%86u_Kongress). Latvijas Radio ir zināmi cilvēki, kuri ir saņēmuši šīs apliecības, un, pēc viņu stāstītā, Pilsoņu kongresa aktīvisti staigāja pa dzīvokļiem un tās izsniedza, ja cilvēki solīja atbalstīt neatkarīgu Latviju, nepārbaudot, vai viņiem vai viņu priekštečiem ir brīvvalsts pavalstniecība. Raidījumā tiek runāts tikai un vienīgi par šiem cilvēkiem, kas saņēmuši Pilsoņu Kongresa apliecību, un process ir atainots tā, kā to raidījuma dalībnieki atceras. Turklāt raidījuma viesis – E. Aldermane – ir bijusī valsts amatpersona, pie kuras nāca cilvēki ar šīm apliecībām, tāpat, viņa stāsta savu pieredzi, nevis “viltus

ziņas”. Raidījumā nav runa par to, ka Pilsoņu Kongress visiem ir solījis pilsonību.”

[6] Atbildot uz ombuda jautājumiem, skaidrojumu sniegusi arī LR4 direktore Ilona Madesova un LR4 galvenā redaktore Anna Stroja. Viņas skaidro, ka “raidījuma mērķis bija atskatīties laikā, kad tika sākts naturalizācijas process, kam bija liela nozīme valsts nostiprināšanā, kā arī Latvijas virzībā uz Eiropas Savienību. Paralēli naturalizācijas procesam 90.g. beigās un 2000. g. sākumā tika īstenota arī integrācijas politika, kuru pašlaik daudzi vērtē kā neveiksmīgu. Lai labāk izprastu virzienus, kādos sabiedrības saliedētības interesēs būtu nepieciešams darboties pašlaik, svarīgi apzināties 1990.g.-2000.g. politikas ieguvumus un nenasniegto mērķu cēloņus”. Viņuprāt, raidījuma mērķis ir sasniegts.

Atbildot uz jautājumu, kādi bija raidījuma viesņus izvēles kritēriji, LR4 pārstāves skaidro, ka “Eiženija Aldermane bija Naturalizācijas pārvaldes vadītāja kopš šīs institūcijas pirmssākumiem, veidojot naturalizācijas procesa pamatus un attīstot šo sarežģīto procesu Latvijā. Viņa ir atzīts eksperts naturalizācijas jomā arī Eiropā”. Līdzīgas 1:1 formāta intervijas notikušas arī ar citām personām “ar bagātu valstisku pieredzi un lielu atpazīstamību auditorijas vidū”, piemēram, Daini Īvānu, Ivaru Godmani, Valdi Zatleru u.c.

I. Madesova un A. Stroja savā atbildē uzsver, ka raidījuma viesu izteikumos “izskan ne tikai fakti – raidījumu viesi dalās arī savā personīgajā pieredzē un personīgajās pārdomās” un “personīgās pārdomas un pieredze nav pārbaudāmi principā”. “Iespējas veikt pārbaudi viesu izteikumos izskanējušajiem faktiem tiešraides raidījumos (sarunas laikā) ir ārkārtīgi ierobežotas. Pirmkārt, nav komunikācijas kanāla, lai raidījuma vadītājs tiešraides laikā varētu dot uzdevumu producentam. Otrkārt, sarunas laikā raidījuma vadītājs fokusē savu uzmanību uz raidījuma viesiem un pašu sarunu; kādreiz raidījuma vadītājs paralēli vēl ir spiests nodrošināt konkrēto izteikumu vai arī visas sarunas tulkojumu. Treškārt, faktu pārbaudei pārsvarā ir nepieciešams laiks, kas ir lielāks par atlikušo raidījuma skanēšanas laiku,” teikts LR4 pārstāvju atbildē.

Komentējot Iesniedzēja izcelto raidījuma fragmentu un sarunu par to, ka Pilsoņu kongress būtu solījis piešķirt pilsonību visiem tiem nepilsoņiem, kuri piedalīsies barikādēs un ir balsojuši par Latvijas neatkarību, I. Madesova un A. Stroja komentē sekojoši: “Fakts par Pilsoņu kongresa apliecībām, kuras tika izsniegtas personām bez īpašām pārbaudēm uz mutiska lūguma pamata, cilvēkam apliecinot savu piederību Latvijas neatkarīgajai valstij, ir plaši zināms. Zināms ir arī fakts, ka šīs apliecības netika ņemtas vērā naturalizācijas procesā, neraugoties uz mudinājumu tās saņemt tiem, kuri pretendēja uz Latvijas pilsonību. Var piekrist sūdzības sniedzēja pārmetumam, ka raidījumā nepietiekoši skaidri izskanēja informācija, ka Pilsoņu kongress nekad nav solījis pilsonību visiem gribētājiem un barikāžu dalībniekiem, kā arī netika izklāstīts apliecību izsniegšanas process. Taču šis jautājums droši vien ir atsevišķas sarunas vērts – un ar citiem

dalībniekiem.” Atbildot uz jautājumu par to, cik korekti ir, ka viesis politiskai organizācijai piedēvētus solījumus attiecina uz visu “valsti”, viņas uzsver, ka šis apgalvojums nāca no raidījuma viešņas. “Iespējams, raidījuma vadītāja varētu uzdot jautājumu par citām reizēm, kad politiķi nepildīja savus solījumus vai bija atkāpušies no iepriekš deklarētiem principiem. Taču, neatkarības aizstāvju aizvainojuma sajūtai uz to brīdi raidījumā jau bija veltīts pietiekami daudz laika un uzmanības. Turklāt, E. Aldermane jau bija plaši atfistījusi šo jautājumu arī citās savās intervijās,” teikts LR4 atbildē. Tajā gan nepiekrīt Iesniedzēja paustajam, ka šie izteikumi, kas izcelti arī sociālo mediju platformām radītajā saturā, būtu viltus ziņas: “Uzskatām, ka sūdzības iesniedzējs neatšķir ziņu no viedokļa. Turklāt, gan raidījumā, gan raidījuma rubrikā YouTube kanālā tika izcelts, ka “Atklātā saruna” ir diskusiju raidījums, kura mērķis ir viedokļu apmaiņa.”

Komentējot, kāpēc tieši šis fragments izvēlēts izgriezumam izvietojšanai sociālo mediju platformā, teikts, ka šo fragmentu mērķis ir “pievērst auditorijas uzmanību konkrētai diskusijai, nevis atspoguļot sarunas saturu”.

LR galvenā redaktore Anita Brauna savas atbildes noslēgumā uzsver: “E. Aldermanei kā amatpersonai, kas atbildēja par naturalizācijas procesu, no viņas skatu punkta raugoties, ir visas tiesības uzskatīt, ka valsts šajā procesā apmānīja cilvēkus, tāpat kā citiem ir tiesības tam nepiekrīt. Tāpat žurnālistiem raidījuma laikā ir tiesības brīvi uzdot jautājumus, kas viņiem liekas svarīgi un neapstrīdot katru intervētā cilvēka vārdu. Pretējā gadījumā nav iespējamas brīvas un atklātas diskusijas, kas ir viens no demokrātijas stūrakmeņiem.”

[7] LR4 raidījuma izvērtēšanas procesā ne pēc konsultācijām ar vēsturnieku, Vidzemes Augstskolas vadošo pētnieku, Gati Krūmiņu un vēsturnieci Dr.hist. Dainu Bleieri, ne iepazīstoties ar dokumentiem un publikācijām par “Pilsoņu kongresu”, nav gūts apstiprinājums LR4 2023. gada 23. novembra raidījumā “Открытый разговор” izskanējušajā E. Aldermanes viedoklī un O. Kņazevas jautājumā netieši minētajam par politiskās organizācijas “Pilsoņu kongress” nostāju pilsonības piešķiršanas jautājumā.

Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Anda Rožukalne

vērš uzmanību:

[8] Sabiedrisko mediju ombuds atzinumus sniedz normatīvo aktu definētajās kompetences robežās un izmantojot sabiedrisko mediju redakcionālās vadlīnijas un Rīcības un ētikas kodeksu normas, kas attiecas uz profesionālo ētiku un tās ievērošanu redakcionālajos lēmumos un profesionālajās procedūrās, kas veiktas sabiedrisko mediju satura veidošanas procesā. Nedz normatīvie akti, nedz sabiedrisko mediju redakcionālās vadlīnijas un LR Rīcības un ētikas kodekss nedod ombudam tiesības sniegt Iesniedzumā minēto apstākļu juridisko izvērtējumu, ombuds nevērtē Iesniedzēja

uzskatus vai Iesniegumā pausto viedokli.

Izvērtējot konstatēto, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuds Anda Rožukalne

atzīst:

[9] LR4 2023. gada 23. novembra raidījums “Открытый разговор” (Atklāta saruna) un tā fragments ar virsrakstu “Э. Алдермане: "Государство обмануло тех русскоязычных, которые голосовали за независимость Латвии” (E. Aldermane: Valsts ir apmānījusi tos krievvalodīgos, kas balsoja par Latvijas neatkarību), kas publicēts vietnē YouTube, tika izvērtēts, ņemot vērā vairākus apsvērumus:

- raidījuma mērķi un žanru,
- raidījuma fragmenta izvēles mērķi un formu,
- raidījuma dalībnieces E. Aldermanes tiesības uz savu viedokli, izklāstot pieredzi un atmiņas,
- raidījuma vadītājas ierobežotās iespējas tiešraides sarunas laikā pievērst uzmanību katram raidījuma viesņas viedoklī ietvertajam faktu materiālam vai reaģēt uz E. Aldermanes izteikumos izmantotajiem argumentiem.

Izvērtējot visu iepriekš minēto, raidījuma saturā nav konstatēts sabiedrisko mediju redakcionālo vadlīniju pārkāpums.

Novērtējot klausītāju intereses piesaistei izvēlēto sarunas fragmentu, kas atspoguļo raidījuma saturu no 09:11 līdz 12:03 minūtei un kam vietnē YouTube dots redakcijas izvēlēts virsraksts “E. Aldermane: Valsts ir apmānījusi tos krievvalodīgos, kas balsoja par Latvijas neatkarību”, secināts, ka virsrakstā iekļauts neatbilstošs vispārinājums, attiecinot pieņemumu par vienas politiskas organizācijas – “Pilsoņu kongress” – solījumu uz Latvijas valsti. Šāds vispārinājums, kas izskan kā daļa no E. Aldermanes viedokļa, bez skaidra konteksta un detalizēta pamatojuma, ir maldinošs. Tāpēc atzīstu, ka, šādi piesakot sabiedriskā medija raidījumu, pārkāpta sabiedrisko mediju redakcionālo vadlīniju 1.3. sadaļā “Sabiedrisko mediju redakcionālās vērtības” minētā vērtība “Atbildīgums”, kas nosaka, ka “sabiedriskie mediji uzņemas atbildību par to radīto saturu un darbojas, lai sniegtu patiesu un dažādām sabiedrības interesēm atbilstošu informāciju”.

Piekrītot LR4 skaidrojumā minētajam, ka E. Aldermane ir augsta līmeņa bijusī valsts amatpersona, uz to būtu attiecināms Redakcionālo vadlīniju 2.6. sadaļā “Varas pārstāvji LTV, LR raidījumos un LSM.lv materiālos” minētais princips, ka “žurnālistam attiecībās ar varas pārstāvjiem ir jābūt īpaši analītiskiem un kritiskiem”. Tas šajā gadījumā pārkāpts, jo pēc raidījuma, kad tika lemts par

raidījuma fragmenta virsrakstu un kad medijam bija iespēja pārbaudīt un precizēt tiešajā ēterā izskanējušos apgalvojumus, tas nav darīts.

Pozitīvi vērtēju LR4 atzīto, ka raidījumā nepietiekoši skaidri izskanēja informācija, ka “Pilsonu kongress” nekad nav solījis pilsonību visiem gribētājiem un barikāžu dalībniekiem, kā arī LR4 iecerī veidot atsevišķu raidījumu, kurā tiktu skaidroti šie Latvijas vēstures jautājumi.

Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas

līdzekļu ombuds

(*paraksts*)*

Anda Rožukalne

*DOKUMENTS PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO PARAKSTU UN SATUR
LAIKA ZĪMOGU